

WHITEPAPER

Brandsäkerhet för en åldrande befolkning

FÖRORD

Brand i hemmet är vanligare och farligare än vad många tror. Varje år omkommer runt 100 personer i bränder i Sverige. De flesta i samband med bränder i hemmet och en absolut majoritet är äldre. Ett bortglömt ljus eller en tappad cigarett – olyckan kan snabbt vara framme och allt för ofta med förödande konsekvenser. Hur kan vi stärka brandskyddet på ett kostnadseffektivt sätt för en befolkning som på sikt blir allt äldre? Vilka välfärdsteknologiska lösningar finns och vilka riskfaktorer är särskilt viktiga att uppmärksamma?

I detta whitepaper presenterar Careium insikter från den senaste forskningen men också positiva erfarenheter av att koppla samman röklarm med trygghetslarm. Med små medel kan vi rädda många liv!

DYSTER STATISTIK

För perioden januari till september 2020 uppmättes den högsta siffran för brandrelaterade dödsfall i Sverige sedan 2005. Totalt hade då 83 personer omkommit i brand, jämfört med 2019 då totalt 81 omkom under hela året (Olsson, 2020). Enligt Mattias Delin, brandingenjör på Brandskyddsföreningen, är Corona-pandemin en tänkbar förklaring till den kraftiga ökningen. En ökad isolering i hemmet är en bidragande riskfaktor (Olsson, 2020).

Årets betydande ökning avviker från tidigare uppmätta resultat och flera undersökningar visar på utmaningar även framåt. Äldre utgör den åldersgrupp som procentuellt sett ökar mest i samhället. Riskfaktorerna är betydligt större för denna åldersgrupp jämfört med andra och det krävs förebyggande åtgärder för att trygga brand-säkerheten (Gustavsson, 2020).

“Det brandskydd som bygglagstiftningen ställer krav på i ordinärt boende förutsätter att den boende själv kan agera och sätta sig i säkerhet i händelse av brand.”

RISKFaktorER Bland Äldre

Målet är att äldre och personer med funktionsvariationer ska ha möjlighet att bo kvar i sin bostad så länge som möjligt. Det är möjligt genom att kommunen erbjuder sina medborgare individanpassat stöd i form av vård, omsorg, hjälpmedel och anpassning av bostaden.

I en rapport från MSB visas att det lagstadgade brandskyddet förutsätter att den boende själv kan agera och sätta sig i säkerhet i händelse av brand (MSB, 2013).

Många blir fysiskt svagare med åldern och drabbas av andra åldersrelaterade begränsningar som nedsatt syn och hörsel. Många kan inte sätta sig i säkerhet på egen hand. Trots ett fullgott brandskydd enligt bygglagstiftningen kvarstår stora riskfaktorer för äldre (Rosenberg, 2019).

PRIORITERADE ÅTGÄRDER FÖR ATT MINSKA RISKEN

Enligt MSB riskerar antalet döda i bostadsbränder att öka med drygt en tredjedel till år 2050. Brandskyddet måste enligt myndigheten i högre grad individanpassas för utsatta personer (MSB, 2013).

En stor andel av de personer som bedöms som särskilt riskutsatta bor hemma i eget boende och får ofta stödjande insatser från kommunen, exempelvis i form av hemtjänst och trygghetslarm (MSB, 2013).

Som en förebyggande åtgärd kan rökvarnare kopplas samman med trygghetslarm och därmed tillhöra samma larmcentral. En vidarekoppling av larmsignalen till hemtjänst eller anhöriga kan öka möjligheten att sätta sig i säkerhet (Mjörnell, Kylefors & Wendin, 2013).

När rökdetektorn känner rök skickas ett prioriterat larm till larmcentralen som kontaktar räddningstjänsten. Åtgärden garanterar att brandkåren snabbare kan larma.

Personen kanske inte hör eller kan reagera på ett brandlarm utan stöd utifrån. Genom att koppla samman trygghetslarm med röklarm skapas en tryggare hemmiljö, både för de äldre och för nära och kära.

“Genom att koppla samman trygghetslarm med röklarm skapas en trygg hemmiljö, både för de äldre och för nära och kära.”

Brandskyddsföreningen konstaterar att det bästa sättet att minska risken att omkomma i brand är ett fungerande brandskydd. Ett brandskydd måste dock vara utformat så att åtgärder kan vidtas. Ibland klarar inte individen själv att agera.

Ett brandskydd är meningslöst om man inte hinner sätta in åtgärder för att utrymma och helst släcka branden (Brandskyddsföreningen, 2020). För äldre med begränsad rörelseförmåga är detta särskilt viktigt då möjligheterna att ta sig ut på egen hand eller påbörja effektiva släckningsinsatser ofta är små.

I en studie från 2016 (Jonsson et. al, 2016) konstaterades bland annat att brandvarnare har begränsad effekt för de som har nedsatt förmåga att reagera och agera på larmet.

Ett flertal studier pekar på att batteriet i brandvarnaren är en svag länk då det ofta inte byts eller kontrolleras. Genom att koppla röklarmet till trygghetslarmet övervakas röklarmets funktion kontinuerligt. Vid låg batterinivå skickas automatiskt ett meddelande till larmcentralen, som i sin tur kan uppmärksamma till exempel hemtjänsten om att batteriet måste bytas.

VÄGAR FRAMÅT

Många riskfaktorer som bidrar till att fler äldre dör i bränder kan minimeras med kostnadseffektiva lösningar. Då många i riskgruppen redan har tillgång till trygg-

hetslarm är en sammankoppling med röklarm en enkel lösning som kan rädda många liv.

Det är ett lagkrav att ha en fungerande utrustning som varnar för brand. Genom att införa övervakade brandlarm hos äldre kan vi minska dödstalen.

FALLSTUDIE: VÄSTERVIK

Flera kommuner i Sverige arbetar idag tillsammans med räddningstjänsten för att hitta lösningar. Ett bra sätt är att införa röklarm som kopplas till trygghetslarm. Västerviks kommun har gjort en sådan sammankoppling av systemen för att kunna rädda fler liv.

I ett samarbetsprojekt mellan Räddningstjänsten och socialförvaltningen jobbar parterna med mål-sättningen att förse samtliga av kommunens trygghetslarm med branddetektion.

Careium träffade några av de involverade i projektet för att närmare diskutera och lyssna till deras erfarenheter.

- En av de största riskgrupperna är våra äldre. De behöver mest hjälp och det är avgörande att de har möjlighet att lämna tidigt eftersom de ofta kan ha svårt att förflytta sig eller påbörja släckande av brand. Den här åtgärden kändes därför som ett självklart val eftersom äldre är en grupp vi länge velat hjälpa ytterligare, säger Jakob Dahlquist, brandingenjör vid räddningstjänsten i Västervik.

I projektet, som påbörjades 2019, har man i dagsläget installerat närmare 300 rökdetektorer och reaktionerna har varit positiva.

- Det är redan flera andra räddningstjänster i landet som har hört av sig till mig och frågat hur vi fick till det här samarbetet. Åtgärden är väldigt kostnadseffektiv och har potential att förbättra brandskyddet i hela landet på sikt säger Jakob Dahlquist.

Förslaget att sammankoppla trygghetslarm med röklarm lades fram i en motion redan för två år sedan. Genom ett tätt samarbete mellan socialförvaltningen och räddningstjänsten har en stark politisk förankring möjliggjorts och frågan prioriterats, något som lyfts fram som en framgångsfaktor av Sven Tholén, utvecklingsledare på socialförvaltningen i Västervik.

- Den här frågan har varit aktuell ganska länge och efter att räddningstjänsten presenterade ett jättebra underlag fanns det egentligen ingen tveksamhet bland beslutsfattarna.

- Jag tror det är viktigt att titta på det här både utifrån socialförvaltningens och räddningstjänstens perspektiv. Idag finns det ett mycket väl upparbetat samarbete mellan socialförvaltningen och räddningstjänsten i Västervik vilket underlättar väldigt mycket i våra diskussioner.

FALLSTUDIE: VÄSTERVIKS KOMMUN

Västerviks kommun i Kalmar län påbörjade under 2019 ett samarbetsprojekt tillsammans med Räddningstjänsten med syfte och målsättning att på sikt koppla alla trygghetslarm till rökdetektorer.

VÄSTERVIKS
KOMMUN

FLERA VINSTER MED SAMMA LÖSNING

Sammankopplingen mellan trygghetslarm och röklarm innebär att en larmsignal skickas direkt till larmoperatör som kontaktar personen i hemmet, något som enligt Jakob Dahlqvist underlättar räddningstjänstens arbete.

- Med automatiska larm måste vi ofta rycka ut i situationer där någon exempelvis råkat bränna vid mat på spisen. Med en larmoperatör som har möjlighet att ta reda på mer slipper vi många onödiga utryckningar av den här typen och kan i stället vara tillgängliga för verkligt akuta händelser.

“Det här är bland det mest trygghetsskapande och bästa vi gjort i Västerviks kommun vad gäller skydd mot olyckor och mot dödsbränder som är så svåra att komma åt.”

Att larmlösningen följer riskgruppen bidrar till kostnadsbilden, understryker Jakob Dahlqvist.

- Det fina är att vi hittat en effektiv lösning där larmlösningen hela tiden följer riskgruppen och inte bara en individ eller en byggnad. När behovet av trygghetslarm inte längre finns hos en individ följer brandlarmet med till nästa per-

son som då tar över det unika trygghetslarmet. Detta till skillnad om man skulle installera individuella automatiska brandlarm som då i stället följer de specifika byggnaderna, vilket ur ett riskperspektiv inte alls är lika effektivt.

Förutom att skapa en ökad trygghet för äldre och deras anhöriga pekar Sven Tholén, utvecklings-ledare på socialförvaltningen i Västervik, på fördelar även för personalen inom hemtjänsten.

- Genom att räddningstjänsten larmas direkt verkar åtgärden trygghetsskapande även för vår personal som vet att räddningstjänsten kommer att vara på plats så fort som möjligt. Samarbetet som påbörjades i våras har förutom ett ökat brandskydd även lett till andra synergieffekter, menar Jakob Dahlqvist.

- När vår brandman installerar röklarmen i bostäderna innebär det att vi har en resurs på plats vilket blir en jättebra synergieffekt för hela kommunen. När vi är på plats har vi också möjlighet att se över den generella säkerheten i bostaden, om det finns något annat som kan utgöra risk för exempelvis fallolyckor såsom mattor. Då kan vi påpeka att de borde tas bort eller att man borde ha ett halkskydd och på så sätt undviker vi potentiellt lidande för individen och stora kostnader för samhället kring just fallolyckor.

Att upptäcka branden i tid är det absolut viktigaste för att undvika allvarliga bränder med skador på liv och egendom. Lösningen i Västervik kostar 750 000 kronor.

- Det tycker vi är jättebilligt i förhållande till den trygghet vi får för pengarna, säger Sven Tholén.

- Vi kan inte nog trycka på hur nöjda vi är att vi har fått till det här. Det här är bland det mest trygghetsskapande och bästa vi gjort i Västerviks kommun vad gäller skydd mot olyckor och mot dödsbränder, som är så svåra att komma åt, säger Dahlqvist.

KÄLLOR

Gilbert, S. W., & Butry, D. T. (2017). Identifying vulnerable populations to death and injuries from residential fires. Injury Prevention, injuryprev-2017-042343.

Gustavsson, Johanna. Brandsäkerhet för en äldre befolkning – fördjupad förståelse för framtidens utmaningar och lösningar. Karlstads Universitet. 2020. BF18-0006. <https://www.brandforsk.se/forskningsprojekt/2020/brandsakerhet-for-aldrande-befolkningen/>

Jonsson, A., Runefors, M., Särdaqvist, S., & Nilson, F. (2016). Fire-related mortality in Sweden: temporal trends 1952 to 2013. Fire Technology, 52(6), 1697-1707.

Mjörnell, Kristina., Kylefors, Martin och Wendin, Karin. En äldre befolkning. Slutrapportering av nationell strategisk forskningsagenda. SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut, 2013. <https://www.vinnova.se/contentassets/c74ea395507146eba49292e8f26d4e82/agendaaldrande-befolkning.pdf>

Myndigheten för säkerhet och beredskap. Brandsäker bostad för alla. Vägledning för individanpassat brandskydd. 2013. <https://rib.msb.se/filer/pdf/26580.pdf>

Myndigheten för säkerhet och beredskap. En nationell strategi för att stärka brandskyddet genom stöd till enskilda, Redovisning av uppdrag (Fo2009/2196/SSK, 2009-11-05), MSB dnr 2009-14343, 2010-09-28

Myndigheten för säkerhet och beredskap. Riskreducerande åtgärder för dödsbränder i bostäder. 2018. <https://rib.msb.se/filer/pdf/28660.pdf>

Olsson, Gustav. Kraftig ökning av dödsbränder i Sverige. Dagens Nyheter. 2020-08. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/kraftig-okning-av-dodsbrander-i-sverige/>

Rosenberg, Linn. Brandskydd sämre för äldre som bor ensamma. Sveriges Radio. 2019-12-17